ΣΑΒΒΑΤΟ 14 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2026

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ Γ΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

Υπεύθυνη τμήματος Ιστορίας: ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΧΡΗΣΤΑΚΗ
Επιμέλεια Διαγωνίσματος: ΜΙΛΤΟΣ ΣΥΡΜΟΣ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

1γ, 2στ, 3δ, 4α, 5β

ΘΕΜΑ Α2

Αγροτική μεταρρύθμιση: Καθώς η κατοχή γης, μετά τη βιομηχανική επανάσταση, έπαυε προοδευτικά να είναι πηγή εξουσίας και κοινωνικού –ταξικού– κύρους, άνοιξαν οι δρόμοι για την αγροτική μεταρρύθμιση. Την κατάργηση δηλαδή των μεγάλων ιδιοκτησιών και την κατάτμηση των αξιοποιήσιμων εδαφών σε μικρές παραγωγικές μονάδες, οικογενειακού χαρακτήρα, που ανταποκρίνονταν καλύτερα στις νέες παραγωγικές και κοινωνικές συνθήκες.

Εκδοτικό δικαίωμα Εθνικής Τράπεζας: Το μεγάλο πλεονέκτημα της Εθνικής Τράπεζας και ταυτόχρονα η κύρια πηγή εσόδων της ήταν το εκδοτικό δικαίωμα, η δυνατότητά της να εκδίδει τραπεζογραμμάτια, χαρτονομίσματα δηλαδή, για λογαριασμό του ελληνικού κράτους. Το τελευταίο μάλιστα ενίσχυε ή και επέβαλλε την κυκλοφορία τους.

Φεντερασιόν: Η κατάσταση στασιμότητας του εργατικού κινήματος κράτησε ως το τέλος των Βαλκανικών πολέμων. Η ενσωμάτωση της Θεσσαλονίκης στην Ελλάδα, μιας πόλης με σημαντικό –για τα μέτρα της περιοχής– βιομηχανικό υπόβαθρο και με κοσμοπολίτικο χαρακτήρα, αποτέλεσε σημείο αναφοράς για το εργατικό κίνημα. Η μεγάλη πολυεθνική εργατική οργάνωση της πόλης, η Φεντερασιόν, με πρωτεργάτες σοσιαλιστές από την ανοιχτή σε νέες ιδέες εβραϊκή κοινότητα της πόλης, αποτέλεσε σημαντικό δίαυλο για τη διάδοση σοσιαλιστικής και εργατικής ιδεολογίας στη χώρα.

ΘΕΜΑ Β1

α) Το κράτος ανέλαβε το μεγαλύτερο μέρος του κόστους κατασκευής του σιδηροδρομικού δικτύου και επωμίστηκε το μεγαλύτερο μέρος του δανεισμού, που έγινε κυρίως από ξένα πιστωτικά ιδρύματα. Οι ιδιώτες συμμετείχαν με μικρότερο ποσοστό (περίπου 30%), σ' ένα έργο του οποίου η αποδοτικότητα ήταν πολύ αμφίβολη. β) Πραγματικά, το σιδηροδρομικό δίκτυο κλήθηκε να εξυπηρετήσει τη διακίνηση αγροτικών κυρίως προϊόντων και από την αρχή της λειτουργίας του παρουσίαζε σοβαρή υστέρηση στα έσοδά του σε σχέση με τους αισιόδοξους υπολογισμούς που οδήγησαν στη δημιουργία του. Το γεγονός αυτό οδήγησε και στη διακοπή των περαιτέρω επενδύσεων στο χώρο του σιδηροδρόμου. Είναι αναμφίβολο ότι το σιδηροδρομικό δίκτυο πρόσφερε πολλά σε μία χώρα που δεν είχε ποτέ πριν γνωρίσει αξιόπιστο χερσαίο συγκοινωνιακό δίκτυο. Πρόσφερε επίσης πολλές υπηρεσίες στον καιρό

των πολέμων, αφού επέτρεψε τη γρήγορη επιστράτευση και τον εφοδιασμό του ελληνικού στρατού. Δεν κατόρθωσε όμως να φέρει την ανάπτυξη και την εκβιομηχάνιση στις περιοχές όπου έφτασε. Δεν κατόρθωσε να εκπληρώσει όσες αναπτυξιακές προσδοκίες στηρίχθηκαν πάνω του. Για να το κάνει αυτό θα έπρεπε να προκαλέσει την αλλαγή κοινωνικών και οικονομικών δομών. Και, φυσικά, ένα συγκοινωνιακό δίκτυο δύσκολα μπορεί να πετύχει τόσο ριζοσπαστικές αλλαγές

ΘΕΜΑ Β2

Το κόστος των Βαλκανικών πολέμων ήταν σημαντικό, δεν κλόνισε όμως την εθνική οικονομία, όπως συνέβαινε με τις στρατιωτικές κινητοποιήσεις του 19ου αιώνα. Επιπλέον, στην περίπτωση αυτή, η Ελλάδα βγήκε ιδιαίτερα κερδισμένη από τον πόλεμο. Ενσωμάτωσε πλούσιες περιοχές (Ήπειρο, Δυτική και Κεντρική Μακεδονία, Νησιά του Αιγαίου, Κρήτη) και εκατομμύρια νέους κατοίκους. Τα εδάφη της αυξήθηκαν κατά 70% περίπου (από 65.000 σε 108.800 τετρ. χλμ.) και ο πληθυσμός της κατά 80% (από 2.700.000 σε 4.800.000 κατοίκους). Το κυριότερο όμως ήταν οι νέες οικονομικές προοπτικές. Τα νεοαποκτηθέντα εδάφη ήταν ως επί το πλείστον πεδινά και αρδευόμενα, πράγμα που δημιουργούσε άριστες προοπτικές για τη γεωργική παραγωγή. Το κύριο πρόβλημα ήταν η παρουσία ισχυρών μειονοτικών ομάδων στις περιοχές αυτές. Στη σχετικά ομοιογενή Ήπειρο, για παράδειγμα, δίπλα στους 166.000 Έλληνες υπήρχαν, το 1914, 38.000 μουσουλμάνοι (αλβανικής κυρίως καταγωγής) και μερικές χιλιάδες Εβραίοι. Οπωσδήποτε όμως, η Ελλάδα έγινε υπολογίσιμη πλέον δύναμη και η εμπιστοσύνη που ενέπνεε στις αγορές χρήματος και πιστώσεων αυξήθηκε σημαντικά. Η χώρα ήταν έτοιμη να αφιερωθεί στο δύσκολο έργο της ενσωμάτωσης των νέων περιοχών, όταν ξέσπασε, το καλοκαίρι του 1914, ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος.

ΘΕΜΑ Γ1

Στα τέλη του 19ου αιώνα η Ελλάδα βρέθηκε σε δεινή οικονομική θέση μετά και τη διόγκωση του εξωτερικού δανεισμού που παρατηρήθηκε κατά τη δεκαετία του 1880. Αποτέλεσμα ήταν η χώρα μέσα σε λίγα μόλις χρόνια να οφείλει ποσά πολλαπλάσια του ετήσιου προϋπολογισμού της.

α) Κατά το έτος 1893 η Ελλάδα βρέθηκε σε αδυναμία να εξυπηρετήσει τα τοκοχρεολύσια των εξωτερικών της δανείων και ζήτησε επαναδιαπραγμάτευση του δημόσιου χρέους της. Η «πτώχευση», όπως χαρακτηρίστηκε, δεν ήταν ασυνήθιστη επιλογή των φτωχότερων κρατών, στην Ελλάδα όμως της εποχής εκείνης είχε μεγάλο πολιτικό κόστος. Οι διαπραγματεύσεις με τις πιστώτριες χώρες συνεχίστηκαν μέχρι τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897. Η ήττα του ελληνικού στρατού και η υποχρέωση της Ελλάδας να καταβάλει υπέρογκες πολεμικές αποζημιώσεις στην Οθωμανική αυτοκρατορία έθεσαν το ζήτημα σε νέες βάσεις. **Στις συνέπειες που προκάλεσε ο ατυχής πόλεμος του 1897 για την ελληνική οικονομία αναφέρεται και το απόσπασμα από τον τόμο ΙΔ΄ της Ιστορίας του Ελληνικού Έθνους(δευτερογενής πηγή) στο οποίο τονίζεται ακριβώς ως βασική συνέπεια του πολέμου, η επιβολή στην Ελλάδα Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου, παρά τις προσπάθειες της ελληνικής κυβέρνησης για συμβιβασμό με τους δανειστές ώστε να μην επιβληθεί αυτός ο έλεγχος.**

β**)** Στόχος αυτής της υποχρεωτικής διαχείρισης ήταν η εκπλήρωση των υποχρεώσεων της χώρας προς την Οθωμανική αυτοκρατορία, δηλαδή η καταβολή της πολεμικής αποζημίωσης ύψους 92.000.000 δραχμών και η εξυπηρέτηση των άλλων δανείων. Η διεθνής επιτροπή, που ξεκίνησε τη λειτουργία της το 1898, αντιμετώπισε τις τρέχουσες ανάγκες με ένα μεγάλο δάνειο, που χορηγήθηκε με την εγγύηση των Δυνάμεων. **Στη σύναψη αυτού του δανείου αναφέρεται και ο Αλέξης Τότσικας στο απόσπασμα από το έργο του «Δεύτερη Ανάγνωση» στην Αργολική Αρχειακή Βιβλιοθήκη**

Ιστορίας & Πολιτισμού (δευτερογενής πηγή) αφού τονίζει ότι οι Δυνάμεις εγγυήθηκαν ένα δάνειο 170.000.000 χρυσών φράγκων προς την Ελλάδα. Με αυτό το δάνειο η Ελλάδα αποζημίωσε την Τουρκία για την ήττα του 1897 και αντιμετώπισε τα υψηλά της ελλείμματα. Στη συνέχεια, εκτός από το βασικό της ρόλο, δηλαδή την εξασφάλιση της αποπληρωμής των δανείων, λειτούργησε επιπρόσθετα ως τεχνικό συμβουλευτικό σώμα, συμβάλλοντας γενικότερα στη βελτίωση των επιδόσεων της ελληνικής οικονομίας.

Τα αποτελέσματα ήταν θετικά και έγιναν ορατά λίγα χρόνια αργότερα. Η εγγύηση των Δυνάμεων αύξησε την πιστοληπτική ικανότητα του κράτους, ενώ ο έλεγχος απάλλαξε τους δημοσιονομικούς μηχανισμούς από δυσλειτουργίες του παρελθόντος. Το 1910, παρά τα προβλήματα στο εξωτερικό ισοζύγιο πληρωμών εξαιτίας της σταφιδικής κρίσης και παρά το γεγονός ότι η αποπληρωμή των δανείων εξακολουθούσε να απορροφά το 1/3 των εθνικών εσόδων, τα δημόσια οικονομικά μπορούσαν να χαρακτηριστούν υγιή, οι προϋπολογισμοί ήταν ελαφρώς πλεονασματικοί και οι οικονομικές δυνατότητες του κράτους σαφώς αυξημένες. **Στις θετικές συνέπειες του της επιβολής του ΔΟΕ αναφέρεται και το πρώτο παράθεμα, αφού υπογραμμίζεται ότι, παρότι ο οικονομικός έλεγχος ήταν ιδιαίτερα βαρύς, αφού στόχευε στα συμφέροντα των ομολογιούχων, είχε και θετικά στοιχεία για την ελληνική οικονομία. Πράγματι, με βάση τις διατάξεις του νόμου ΒΦΙΘ΄ περιορίστηκε η αναγκαστική κυκλοφορία χρήματος με στόχο τη νομισματική σταθερότητα και τη βελτίωση της εσωτερικής αξίας της δραχμής. Ακόμα, ενισχύθηκε η πιστοληπτική ικανότητα της χώρας κι έτσι μπορούσε να συνάψει νέα δάνεια, αναγκαία για τα επόμενα χρόνια.**

Αντίστοιχα στις θετικές συνέπειες από την επιβολή του ΔΟΕ αναφέρεται και ο Τότσικας θεωρώντας ότι ο Δ.Ο.Ε. διαδραμάτισε σπουδαίο ρόλο στα δημόσια οικονομικά της Ελλάδας μέχρι και το 1978 οπότε τερμάτισε τη λειτουργία του. Η Ελλάδα πέτυχε να εξυγιάνει τον τραπεζικό τομέα και την Εθνική τράπεζα, να πειθαρχήσει δημοσιονομικά και να λειτουργεί με βάση τις δικές της δυνατότητες και όχι τη ξένη στήριξη. Βέβαια, ο Τότσικας παραθέτει και αρνητικές συνέπειες. Θεωρεί ότι η Ελλάδα ταπεινώθηκε όπως υποστηρίχτηκε και από τον Τύπο της εποχής, ενώ επλήγη σοβαρά η παραγωγικότητα και ανάπτυξη της χώρας λόγω της ισχυροποίησης της δραχμής και των δυσχερειών στις επενδύσεις. Επίσης ενισχύθηκε το μεταναστευτικό ρεύμα προς τις ΗΠΑ, αφού επλήγη οικονομικά η μικροαστική τάξη. Γενικά τα μέτρα του ΔΟΕ χαρακτηρίζονται από τον Τότσικα σκληρά και αποικιοκρατικά μέτρα παρότι βοήθησαν στην εθνική αναγέννηση στις αρχές του 20ου αιώνα και σε νίκες στους βαλκανικούς πολέμους. Αυτή η θετική εξέλιξη επέτρεψε τις μεταρρυθμίσεις των πρώτων κυβερνήσεων του Ελευθερίου Βενιζέλου, την πολεμική προετοιμασία και τη συμμετοχή στους Βαλκανικούς πολέμους, χωρίς τις δραματικές επιπτώσεις που είχαν στο οικονομικό πεδίο οι πολεμικές κινητοποιήσεις του παρελθόντος.

Επομένως η επιβολή του ΔΟΕ, πέρα από το πολιτικό κόστος που είχε, προκάλεσε τόσο θετικά όσο και αρνητικά αποτελέσματα για την ελληνική οικονομία και κοινωνία προκαλώντας αμφιλεγόμενες αναγνώσεις για τη χρησιμότητα του.

ΑΡΕΙΤΟΛΑΜΟ
Δάφνη - Άγ. Δημήτριος

ΘΕΜΑ Δ1

Η συμμετοχή της Ελλάδας στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο έγινε κάτω από δύσκολες και περίπλοκες συνθήκες. Οι πολιτικές και κοινωνικές συγκρούσεις μέσα στην ελληνική κοινωνία είχαν οπωσδήποτε μεγάλο οικονομικό και κοινωνικό κόστος και υπονόμευσαν πολλά από τα κεκτημένα της προηγούμενης περιόδου.

α) Όταν, με την επέμβαση των Συμμάχων, ενοποιήθηκε το 1917 η χώρα υπό τον Βενιζέλο, στάθηκε αδύνατο να αναλάβει, χωρίς εξωτερική αρωγή, το κόστος της συμμετοχής στον πόλεμο. Οι Σύμμαχοι προχώρησαν τότε σ' έναν ιδιόμορφο δανεισμό της χώρας, που θα είχε οδυνηρές συνέπειες στο μέλλον. Η Γαλλία, η Μεγάλη Βρετανία και οι ΗΠΑ ενέκριναν κατ' αρχήν μεγάλα δάνεια προς την Ελλάδα: 12.000.000 λίρες Αγγλίας, 300.000.000 γαλλικά φράγκα και 50.000.000 δολάρια ΗΠΑ. Ο δανεισμός ήταν όμως θεωρητικός. Το ποσά αυτά δεν εκταμιεύτηκαν ούτε δόθηκαν στην Ελλάδα. Θεωρήθηκαν κάλυμμα για την έκδοση πρόσθετου χαρτονομίσματος, με το οποίο η κυβέρνηση Βενιζέλου θα χρηματοδοτούσε την πολεμική της προσπάθεια. Ένα είδος αποθέματος, δηλαδή, σε χρυσό και σε συνάλλαγμα, που δεν βρισκόταν όμως υπό τον έλεγχο της χώρας. Η Ελλάδα, πάντως, χρηματοδότησε με τον τρόπο αυτό την πολεμική συμμετοχή της στο μακεδονικό μέτωπο, την εκστρατεία στην Ουκρανία και την Κριμαία, και την πρώτη φάση της στρατιωτικής εμπλοκής στη Μικρά Ασία. Οι συνέπειες αυτής της ιδιόμορφης νομισματικής ισορροπίας δεν άργησαν να φανούν.

β) Το Νοέμβριο του 1920 η φιλοσυμμαχική κυβέρνηση του Βενιζέλου έχασε τις εκλογές και την εξουσία ανέλαβαν τα φιλοβασιλικά κόμματα που έσπευσαν να επαναφέρουν τον ανεπιθύμητο στους Συμμάχους βασιλιά Κωνσταντίνο. **Στα αποτελέσματα στα οποία οδήγησε η επάνοδος του Κωνσταντίνου στην Ελλάδα αναφέρεται και το απόσπασμα από το δημοσίευμα της εφημερίδας «Μακεδονία» της Δευτέρας 2/11/1920, με αριθμό φύλλου 3141 (πρωτογενής πηγή) σύμφωνα με το οποίο λόγω του αποτελέσματος των εκλογών ο πρεσβευτής της Αγγλίας λόρδος Γκράνβιλ θα εγκατέλειπε την Ελλάδα. δηλώνοντας ότι η Αγγλία δεν θα αναγνώριζε τον Κωνσταντίνο ως αρχηγό φιλικού κράτους. Ο ελληνικός λαός, σύμφωνα με αυτά τα αποτελέσματα, επιθυμούσε την επάνοδο του Κωνσταντίνου γι΄ αυτό και ο λόρδος Γκράνβιλ θα αποχωρούσε όπως και ο ναυάρχος Κέλλυ. Τα αποτελέσματα των εκλογών εξέπληξαν τους ευρωπαίους και τόσο η Αγγλία όσο και η Γαλλία θα επανεξέταζαν τη στάση τους.**

Στα αποτελέσματα των εκλογών της 1ης Νοεμβρίου 1920 αναφέρεται και το απόσπασμα από τα Θέματα Νεότερης Ιστορίας (δευτερογενής πηγή). Οι Φιλελεύθεροι κέρδισαν 375.803 ψήφους ενώ η Ενωμένη Αντιπολίτευση 368.678 ψήφους. Ωστόσο οι έδρες του βενιζελικού κόμματος ήταν πολύ λιγότερες από αυτές της Ενωμένης Αντιπολίτευσης, αφού ήταν μόλις 118, ενώ το αντίπαλο κόμμα συγκέντρωσε 251 έδρες. Αυτή η διαφορά οφείλεται στο εκλογικό σύστημα που ήταν πλειοψηφικό σε ευρεία περιφέρεια. Έτσι οι Φιλελεύθεροι κέρδισαν με συντριπτική πλειοψηφία κάποιες περιφέρειες όπως τη Χίο, Λέσβο, 'Ηπειρος αλλά έχασαν με μικρή διαφορά όλες τις άλλες περιφέρειες.

γ) Οι Σύμμαχοι, σε αντίποινα, έσπευσαν να αποσύρουν την κάλυψη του χαρτονομίσματος και έτσι, ένα σημαντικό τμήμα της νομισματικής κυκλοφορίας βρέθηκε χωρίς αντίκρυσμα. Επιπλέον, από το 1918 και μετά, ο κρατικός ισολογισμός έκλεινε με παθητικό, ενώ ταυτόχρονα η παρουσία στη Μικρά Ασία εξελίχθηκε σε σκληρό και δαπανηρό πόλεμο. Το Μάρτιο του 1922 τα δημοσιονομικά δεδομένα έφτασαν σε πλήρες αδιέξοδο, το οποίο αντιμετωπίστηκε με έναν απρόσμενο τρόπο. Λίγους μήνες πριν από την κατάρρευση του Ελληνικού Μετώπου στη Μικρά Ασία, η Κυβέρνηση προέβη σε ένα πρωτότυπο εσωτερικό αναγκαστικό δάνειο, με διχοτόμηση του χαρτονομίσματος. Το αριστερό τμήμα εξακολουθούσε να κυκλοφορεί στο 50% της αναγραφόμενης αξίας, ενώ το δεξιό ανταλλάχθηκε με ομολογίες του Δημοσίου. Η επιχείρηση στέφθηκε από επιτυχία, το κράτος απέκτησε 1.200.000.000 δραχμές. **Στην προσπάθεια αυτή για εύρεση χρημάτων αναφέρεται και ο Mark Mazower στο απόσπασμα από το έργο του «Η Ελλάδα και η οικονομική κρίση του Μεσοπολέμου» (δευτερογενής πηγή). Ο Mazower αναφερόμενος στον υπουργό Οικονομικών Πρωτοπαπαδάκη περιγράφει πως**

προχώρησε στο αναγκαστικό δάνειο. Οι Έλληνες παρέδωσαν τα χαρτονομίσματα τους στις τράπεζες, οι οποίες τα διχοτομούσαν δίνοντας το ένα κομμάτι στον κομιστή, ενώ το άλλο το αντάλλασσαν με ομόλογα του Δημοσίου εικοσαετούς διάρκειας. Το μέτρο εφαρμόστηκε μόνο στα χαρτονομίσματα και όχι στις καταθέσεις στην τράπεζα ή σε άλλες μορφές αποταμίευσης. Το θετικό είναι ότι έτσι δεν ενισχύθηκε ο πληθωρισμός και έτσι το κράτος συγκέντρωσε 1.300 εκατομμύρια δραχμές. Το πείραμα επαναλήφθηκε το 1926. Φυσικά, ο νομισματικός αυτός ελιγμός δεν στάθηκε ικανός να προλάβει τη Μικρασιατική καταστροφή και τις βαρύτατες συνέπειές της.

Επομένως γίνονται σαφείς οι δυσκολίες που αντιμετώπιζε η χώρα λίγο μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου, αφού τόσο σε διπλωματικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο οι προκλήσεις για τη νέα ελληνική κυβέρνηση ήταν πολυσύνθετες. Η συντριβή στη Μικρά Ασία δημιούργησε μια νέα [πραγματικότητα που α[απαιτούσε άμεσές δράσεις από τις ελληνικές κυβερνήσεις της εποχής.

ΑΡΕΙΤΟΛΜΟ
Δάφνη - Άγ. Δημήτριος